

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί η διεπιστημονική προβληματική που έχει αναπτυχθεί γύρω από τα ζητήματα της Επιστήμης του Ελεύθερου Χρόνου στην Παιδαγωγική Επιστήμη και ειδικότερα η σημασία και η λειτουργία του ελεύθερου χρόνου, τόσο στη σχολική όσο και στην εξωσχολική ζωή των νέων, μαθητών και φοιτητών – σπουδαστών (-τριών) όταν αναφερόμαστε στον Αθλητισμό της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα ζητήματα που αναφέρονται στον ελεύθερο χρόνο του νέου σχετίζονται με την ποιότητα ζωής, με τον πολιτισμό, τη μάθηση, την κινητική αγωγή, και έχουν άμεση ή / και άλλες φορές έμμεση σχέση με την αριστοτελική ολιστική διάσταση της σωματικής, ψυχικής, συναισθηματικής και πνευματικής υγείας του και βρίσκονται σήμερα στο επίκεντρο της επικαιρότητας.

Ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί στις σύγχρονες δυτικές «αναπτυγμένες» κοινωνίες μία κατάκτηση όλων των κοινωνικών ομάδων και όλων των ηλικιών του πληθυσμού. Η διεύρυνση θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη τόσο ως προς τη χρονική διάρκεια του (δηλαδή ποσοτικά), αλλά και ως προς τα περιεχόμενα του, τη σημασία του, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Ο ελεύθερος χρόνος αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς δεν γίνεται πλέον κατανοητός ως ένα διάστημα που μένει ως υπόλοιπο μετά τον χρόνο εργασίας, παρά ως χρόνος αυτοπραγμάτωσης, ατομικής καλλιέργειας και ανάπτυξης της προσωπικότητας, ως χρόνος ζωής εξίσου σημαντικός με αυτόν της εργασίας, του σχολείου, των σπουδών, του επαγγέλματος. Από τη στιγμή που η εργασία δεν αποτελεί αυτοσκοπό, υπόκειται σε μία νέα αξιολόγηση. Δεν αποσκοπεί μόνο στην κάλυψη των βιοτικών αναγκών αλλά και στην ικανοποίηση των αναγκών του ελεύθερου χρόνου¹.

Σε αντίθεση με τον χώρο της εργασίας, στον ελεύθερο χρόνο ο χρόνος δράσης για ατομική ελευθερία είναι πολύ μεγαλύτερος. Ο ελεύθερος χρόνος αποκτά

---

¹ Θωίδης, Ι. (2000), Σχολείο και ελεύθερος χρόνος. Αθην. Διατριβή. ΑΠΘ. Φλώρινα. σ. 6.

ένα ξεχωριστό νόημα, αναδεικνύεται σε χρόνο χειραφέτησης, αυτοδιάθεσης και αυτομόρφωσης. Ταυτόχρονα η αλλαγή της δομής και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου σε σχέση με παλαιότερες εποχές επηρέασε τον τρόπο ζωής του ανθρώπου μέσω της μεταβολής αξιών και της δημιουργίας νέων αναγκών και νέων προβλημάτων. Η αξιοποίηση του συνεχώς διευρυνόμενου ελεύθερου χρόνου προϋποθέτει μια συνειδητή αντιμετώπιση και μια διαφοροποιημένη συμπεριφορά, έτσι ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προκύπτουν από τον ελεύθερο χρόνο και να αντιμετωπίζεται η εξωγενής εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση του².

Η μεγάλη σημασία που έχει αποκτήσει στην εποχή μας ο ελεύθερος χρόνος έχει συντελέσει στην ανάδειξη του σε ένα πολύ σημαντικό και ουσιαστικό κοινωνικοπολιτικό και παιδαγωγικό θέμα, που χρήζει διεπιστημονικής ολιστικής προσέγγισης. Η διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου στους μαθητές αλλά και στους φοιτητές (Α.Ε.Ι.) απαιτεί νέους τρόπους συμπεριφοράς και νέο προσανατολισμό των Επιστημών της Αγωγής, όσον αφορά τον ελεύθερο και τον σχολικό χρόνο (χρόνο φοίτησης) και τη σχέση τους με τον συνολικό χρόνο. Μια διαφορετική προσέγγιση στη σύγχρονη πραγματικότητα της κοινωνίας και του σχολείου, όπως αυτή διαμορφώνεται με την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, επιχειρείται μέσα από την ανάπτυξη της διεπιστημονικής επιστήμης του ελεύθερου χρόνου και πιο εξειδικευμένα της επιμέρους επιστήμης, της Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου. Η Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου χαρακτηρίζεται ως ένας επιμέρους κλάδος της Παιδαγωγικής, του οποίου η ιδιαίτερη αποστολή πηγάζει από τον ελεύθερο χρόνο και έχει ως αντικείμενο τη διδασκαλία και τη μάθηση στο πλαίσιο δραστηριοτήτων.

Η κοινωνική αυτή διάσταση απαιτεί και μια παιδαγωγική αντιμετώπιση του ελεύθερου χρόνου του νέου μέσα από τη σωματική, ψυχική, συναισθηματική κίνηση και άσκηση. Ακόμη παιχνίδι, διασκέδαση και κοινωνικότητα συνδέονται με μία παρακινητική, ενεργητική, ευχάριστη και δημιουργική διαδικασία απόκτησης γνώσεων (δια βίου ή μη, τυπική, άτυπη ή μη τυπική), κοινωνικής δραστηριοποίησης, πολιτιστικής ανάπτυξης, δημιουργίας κριτικής και υπεύθυνης στάσης, και γενικότερα αποβλέπει στη συνολική ανάπτυξη του ατόμου. Βέβαια έχει αποτυπωθεί η Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου κατά καιρούς στην Καταναλωτική Αγωγή, στην Αγωγή Υγείας, στην περιβαλλοντική Εκπαίδευση, στη Θεατρική Αγωγή, στη μουσειοπαιδαγωγική και ολυμπιακή Παιδεία, έτσι όπως εφαρμόστηκαν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επίσης με την πρόσφατη τροποποίηση του Αναλυτικού προγράμματος σπουδών (ΑΠΣ) της Φυσικής Αγωγής στο Δημοτικό σχολείο³ υλοποιείται η σύνδεση της τυπικής σχολικής αθλητικής εκπαί-

---

² Θωίδης, Ι. (2000), ο.π., σ. 6.

³ ΦΕΚ Τεύχος Β' 6336/30.12.2021. <https://eclass.uowm.gr/modules/units/?course=ELED374&id=5181>

δευσης με την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου στον Αθλητισμό με Φυσικές Δραστηριότητες (ΦΔ) σε άτυπες ή μη τυπικές μορφές αθλητικής μάθησης, με βασικό όραμα τη διά βίου Άσκηση αλλά και τη διά βίου αθλητική Μάθηση.

Σκοπός της εκπαίδευσης, σύμφωνα με το ΦΕΚ Τεύχος Β' 6336/30.12.2021 που ορίζει το Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο, είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη και μάθηση, δηλαδή η απόκτηση γνώσεων, συμπεριφορών, δεξιοτήτων και στάσεων, με τις οποίες όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες θα είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις απαιτήσεις του σχολικού και του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO/ΠΟΥ) επισημαίνει τον σημαντικό ρόλο της Φυσικής Αγωγής (ΦΑ) στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού, μέσω της προαγωγής της Φυσικής Δραστηριότητας (ΦΔ) εντός και εκτός σχολείου (Mayorga-Vega, Martínez-Baena & Viciana, 2018·WHO/Europe, 2018). Ο ΠΟΥ, καθώς και η Γενική Διάσκεψη της UNESCO (2021) υπογράμμισαν επίσης ότι η παροχή ποιοτικής σχολικής Φυσικής Αγωγής (ΦΑ) μπορεί να μεταδώσει στα παιδιά την αντίληψη για έναν διά βίου υγιή, κινητικά ενεργό τρόπο ζωής, ώστε να επιτυγχάνεται η πρόληψη σοβαρών διαταραχών της υγείας αλλά και η ενίσχυση των ακαδημαϊκών επιτευγμάτων τους. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) της ΦΑ στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (ΠΕ), ακολουθώντας τα νεότερα επιστημονικά δεδομένα και τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, επιδιώκει την προώθηση της διά βίου άσκησης για την υγεία και την ποιότητα ζωής. Έχει ως αφετηρία τα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει ο/η μαθητής/-τρια, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει μετά την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Επίσης, βασίζεται στη γενική αρχή του μη αποκλεισμού και την αναγνώριση του δικαιώματος όλων των παιδιών στη μάθηση (κινητική, γνωστική, ηθική-συναισθηματική-κοινωνική) και κατ' επέκταση στη διά βίου ΦΔ για την υγεία (σωματική, πνευματική, συναισθηματική) και την ποιότητα ζωής.

Καλείται λοιπόν αυτό το βιβλίο, χρησιμοποιώντας ακριβώς τις ίδιες τις βασικές μεθόδους της Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου, τη Συμβουλευτική πληροφόρηση, την Επικοινωνιακή εμπύχωση και τον Συμμετοχικό σχεδιασμό με το εμπειρικό κομμάτι και την έρευνα πεδίου, να ενημερώσει συνολικά και ολοκληρωμένα τους μαθητές, τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, τους ερευνητές και γενικά όλους τους ενδιαφερόμενους σε θέματα Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου και Ποιότητας Ζωής. Καλείται επίσης να βοηθήσει ώστε να αναλυθεί ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών, να ενημερωθούν οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι εξωσχολικοί φορείς ή ομάδες ατόμων (πχ. αθλητικοί σύλλογοι, δημοτικές επιχειρήσεις αθλητισμού, τουριστικές επιχειρήσεις, ιδιωτικές – κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, γονείς) συνολικά και ολοκληρωμένα για όλα τα θέματα της σχολικής υγιεινής και της υγιεινής του ελεύθερου χρόνου.

Ένας άλλος λόγος, που τεκμηριώνει την αναγκαιότητα αυτού του βιβλίου είναι η διαμόρφωση ενός επιστημονικού πλαισίου πάνω στο οποίο θα τεθεί ο προβληματισμός για τη δημιουργία και λειτουργία του μαθήματος της Παιδαγωγικής του εξωσχολικού νεανικού Αθλητισμού στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ως αυτούσιο μάθημα ή σε συνδυασμό με άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως της Αγωγής της Υγείας, συμπεριλαμβάνοντας βασικά στοιχεία της «Υγιεινής του ελεύθερου χρόνου».

Το φαινόμενο του ελεύθερου χρόνου, ο οποίος αυξάνεται σε σχέση με τον εργασιακό, είναι ευδιάκριτο και στη χώρα μας. Ωστόσο, αν και ο ελεύθερος χρόνος αποτελεί σήμερα ένα από τα σημαντικά θέματα της Παιδαγωγικής σε διεθνές επίπεδο, στην Ελλάδα τα θέματα του ελεύθερου χρόνου δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής μελέτης και έρευνας και δεν έχουν απασχολήσει μέχρι σήμερα σοβαρά την Παιδαγωγική. Η διαπίστωση του κενού που παρατηρείται στον χώρο της ελληνικής παιδαγωγικής έρευνας όχι μόνο δικαιολογεί αλλά και επιβάλλει την εκδήλωση ενδιαφέροντος για τη μελέτη και την έρευνα του ελεύθερου χρόνου ως σύγχρονου κοινωνικού προβλήματος γενικότερα και ειδικότερα ως θέματος που συνδέεται με την αγωγή και τη μόρφωση των νέων. Στα πλαίσια του παρόντος βιβλίου η διερεύνηση του προβλήματος του ελεύθερου χρόνου εστιάζεται στον χώρο του μαθητή (τριας), φοιτητή (-τρια) και η προσέγγισή του επιδιώκεται με βάση την εκτίμηση των εξής παραγόντων:

- τη νέα διάσταση του ελεύθερου χρόνου στην εποχή μας,
- τη συμβολή της Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου στο Παν/μιο, Δημόσιο ή Ιδιωτικό ΙΕΚ,
- τον ελεύθερο χρόνο ως χρόνο μάθησης, έκφρασης και διαμόρφωσης της προσωπικότητας,
- τη σημασία του σχολείου στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς ελεύθερου χρόνου,
- τη συμπεριφορά των μαθητών, νέων - φοιτητών, σπουδαστών στον ελεύθερο τους χρόνο και τους παράγοντες που την επηρεάζουν⁴.

Μεθοδολογικά η προσέγγιση του θέματος συντελείται σε ένα θεωρητικό επίπεδο και επιδιώκεται ερμηνευτικά, μέσω αξιοποίησης του δευτερογενούς υλικού (ελληνική και ξένη βιβλιογραφική έρευνα), η αποσαφήνιση, κατανόηση και ανάλυση του προβλήματος. Η αξιοποίηση της διεθνούς βιβλιογραφίας όσον αφορά την παιδαγωγική μελέτη του προβλήματος, επικεντρώνεται κυρίως στη ευρωπαϊκή βιβλιογραφία, και αυτό γιατί η επιστήμη που αφορά τον ελεύθερο χρόνο απέκτησε παιδαγωγική κατεύθυνση και εξελίχθηκε ως κλάδος της Παιδαγωγικής κυρίως στην κεντρική Ευρώπη (Γαλλία, Γερμανία, κ.ά.). Η παρούσα

---

⁴ Θωίδης, Ι. (2000), Σχολείο και ελεύθερος χρόνος. Αθην. Διατριβή. ΑΠΘ. Φλώρινα. σ. 16.